

12. Тацій В. Проблеми розвитку науки конституційного права України / В. Тацій, Ю. Тодика // Право України. – 1994. – № 10. – С. 3–10.

13. Шемшученко Ю. Проблеми наукового забезпечення сучасного конституційного процесу в Україні / Ю. Шемшученко // Право України. – 2012. – № 8. – С. 28–34.

14. Скрипнюк О. Методологічні проблеми взаємозв'язку права і політики / О. Скрипнюк, В. Селіванов // Право України. – 2007. – № 12. – С. 14–21.

15. Тодика Ю. М. Конституція України як соціальна цінність / Ю. М. Тодика // Антологія української юридичної думки в 10 т.; Т. 10: Юридична наука незалежної України. – К. : Юридична книга, 2005. – 944 с.

16. Юзьков Л. П. Загальний огляд проекту Конституції України / Л. П. Юзьков // Антологія української юридичної думки в 10 т.; Т. 9: Юридична наука радянської доби. – К. : Юридична книга, 2004. – 848 с.

17. Лотюк О. С. Конституційно-правові основи розвитку та функціонування громадянського суспільства в Україні : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.02 / О. С. Лотюк; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2015. – 35 с.

18. Тихомиров Ю. А. Конституция в правовой системе: взаимовлияние и противоречия / Ю. А. Тихомиров // Конституция как фактор социальных изменений: сб. докладов. – М. : Центр конституционных исследований МОНФ, 1999. – С. 87–98.

19. Горобец К. В. Аксиосфера права: философский и юридический дискурс : монография / К. В. Горобец. – Одесса : Феникс, 2013. – 218 с.

** Агафонова Наталія Володимирівна – народний депутат України, Голова підкомітету з питань конституційного законодавства та конституційного судочинства Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя.*

УДК 342.734

Людмила Булкат *

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Стаття присвячена системному аналізу законодавства України у сфері соціального захисту. З'ясовано, що охоплення законодавчим регулюванням усього спектру прав у сфері соціального захисту, задекларованих у Конституції України, зовсім не виключає актуальності низки проблем, пов'язаних із недосконалістю існуючої нормативно-правової бази у цій сфері. Запропоновано можливі шляхи вирішення даних проблем. Наголошено на необхідності систематизації значного масиву нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію конституційного права громадян на соціальний захист, шляхом їх кодифікації.

Ключові слова: законодавство України, соціальний захист, Конституція України, конституційне право на соціальний захист, соціальна допомога.

Булкат Л. Н. Реализация конституционного права на социальную защиту в законодательстве Украины: проблемы и пути их решения.

Статья посвящена системному анализу законодательства Украины в сфере социальной защиты. Установлено, что всеобъемлющий охват законодательным регулированием всего спектра прав в сфере социальной защиты, задекларированных в Конституции Украины, не исключает актуальности ряда проблем, связанных с несовершенством существующей нормативно-правовой базы в этой сфере. Предложены возможные пути решения данных проблем. Отмечена необходимость систематизации значительного массива нормативно-правовых актов, направленных на реализацию конституционного права граждан на социальную защиту, путем их кодификации.

Ключевые слова: законодательство Украины, социальная защита, Конституция Украины, конституционное право на социальную защиту, социальная помощь.

Bulkat L. M. The implementation of the constitutional right to social protection in the legislation of Ukraine: problems and ways of their solution.

The article is devoted to system analysis of Ukrainian legislation in the sphere of social protection. It was found that the comprehensive coverage of the entire spectrum of legislative regulation of the rights in the sphere of social protection, declared in the Constitution of Ukraine does not rule out the relevance of a number of problems associated with the imperfection of the existing legal framework in this sphere. The possible ways of solving these problems. The necessity to systematize significant array of regulations aimed at implementing the constitutional right to social protection through their codification.

Keywords: Ukrainian legislation, social security, the Constitution of Ukraine, the constitutional right to social protection, social assistance.

Зміст соціальної спрямованості України, як атрибутивної характеристики нашої держави, детально розкривається в другому розділі Конституції України, який закріплює невичерпний перелік прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, у тому числі у сфері соціального захисту. Загальновідомо, що реалізація конституційного права громадян на соціальний захист здійснюється на підставі доволі розгалуженої системи норм національного законодавства.

З моменту проголошення незалежності України і до сьогодняшнього дня не припиняється законотворча діяльність щодо нормативно-правового врегулювання питань соціального захисту населення. Разом із тим, таке, начебто, «всебічне» охоплення законодавчим регулюванням конституційно-правових засад соціального захисту населення зовсім не виключає актуальності проблеми недосконалості нормативно-правової бази щодо реформування системи соціального захисту.

Питанням законодавчого забезпечення конституційного права на соціальний захист присвячено велику кількість праць зарубіжних і вітчизняних правознавців. Зокрема, аспекти цієї наукової проблеми досліджували такі вчені, як: Андрієнко І. С., Більбот А. В., Болотіна Н. Б., Галіцина Н. Г., Гуменюк І. О., Дмитренко Ю., Нижник Н. Р., Піщуліна О., Пилипенко П. Д., Плахотнюк Н. Г., Прилипка С. М., Прудов Ю., Рудик В., Синчук С. М., Тищенко О. В., Чутчева О. Г. Ярошенко І. С. та інші. Попри незгасаючий інтерес дослідників до означеної проблематики, наразі невирішеними залишається широке коло проблем законодавчого забезпечення конституційного права на соціальний захист в Україні, які потребують пошуку дієвих шляхів вирішення, що й обумовлює потребу більш детального їх висвітлення й аналізу.

Метою даної статті є аналіз законодавства України у сфері соціального захисту населення, виокремлення нагальних проблем, що існують, та обґрунтування можливих шляхів їх вирішення.

Задекларований на конституційному рівні широкий спектр прав у сфері соціального захисту не завжди відповідає ступеню реального розвитку законодавства, наслідком чого є гострі юридичні суперечності. Недостатня увага законодавця до загальносистемних характеристик законодавства нерідко призводить до прийняття законів, що не відповідають Конституції України, оскільки суттєво порушують конституційні права та свободи людини і громадянина.

Аналіз законодавчої діяльності Верховної Ради України свідчить про те, що при прийнятті законів про Державний бюджет України систематично зупиняється дія законів України у сфері соціального захисту, які спрямовані на реалізацію конституційного права на соціальний захист і достатній рівень життя для кожного, передбачених, зокрема у статтях 46, 48 Основного Закону України.

Висновки більшості вітчизняних учених про те, що у випадку такого законодавчого припинення на певний строк правового регулювання відносин у сфері соціального захисту, зупиняється дія механізму реалізації конституційних соціальних та економічних прав громадян, що призводить до їх певного обмеження, а систематичне зупинення законами про Державний бюджет України дії чинних законів України щодо надання пільг, компенсацій

і гарантій фактично скасовує їх дію [30, с. 326–327; 19, с. 115; 6, с. 62; 20, с. 27], знайшли адекватний відгук у Рішенні Конституційного Суду України № 6-рп/2007 від 9 липня 2007 р., правова позиція якого полягає у тому, що Верховна Рада України не повноважна при прийнятті Закону України про «Державний бюджет України» на відповідний рік вносити в нього положення про зміну законів, що встановлюють соціальні виплати та гарантії, а також призупиняти соціальні виплати. Таке призупинення виплат є неконституційним [25].

Однак, як вказує Н. Плахотнюк, через чотири роки правова позиція Конституційного Суду змінюється. Вирішуючи питання конституційності положень про Державний бюджет України в частині наділення Кабінету Міністрів України правом визначати розміри і порядок соціальних виплат, Конституційний Суд України приймає рішення від 26 грудня 2011 р. № 20-рп/2011 та від 25 січня 2012 р. № 3-рп/2012, якими встановлює, що розміри соціальних виплат, будучи залежними від соціально-економічних можливостей держави, можуть встановлюватися і Кабінетом Міністрів України. Це, на думку дослідниці, суперечить приписам статті 22, пункту 1 статті 92 Конституції України та положенням статей 17–19 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5 жовтня 2000 р., відповідно до яких державні соціальні гарантії встановлюються законами України. Адже, визначаючи соціальні гарантії на рівні законів, держава бере на себе відповідні зобов'язання. Відступ від останніх, у тому числі й на рівні рішень Конституційного Суду України, свідчить про те, що значна частка соціальних гарантій постають скоріше нормами-деклараціями, а не нормами прямої дії [14, с. 79–80, 82].

Коментуючи останні законодавчі новації у сфері соціального захисту, а саме, положення законів України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 27 березня 2014 р, яким значно скорочено розміри соціальних допомог окремим категоріям осіб, та «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» від 18 травня 2004 р. щодо встановлення особам, які не мають права на пенсію, соціальної допомоги у розмірі 30 % прожиткового мінімуму для непрацездатних громадян (абзац третій статті 6), правознавець О. Тищенко робить висновок, про те, що вони не відповідають положенням Конституції України, а «стан речей, який має місце щодо правового регулювання соціальних допомог в Україні, не сприяє активному становленню нашої держави як соціальної, правової європейської країни і виштовхує її на узбіччя малорозвинених недемократичних країн» [27, с. 31–33].

Ми, своєю чергою, повністю підтримуємо позицію ученого щодо необхідності визнання неконституційним правових приписів абзацу третього статті 6 Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» від 18 травня 2004 р., оскільки частина третя статті 46 Конституції України прямо вказує, що «пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом», та встановити даній категорії громадян розмір соціальної допомоги, для яких вона є основним джерелом існування, не нижче від прожиткового мінімуму [11].

Узагальнюючи викладене, можна констатувати, що задля уникнення прийняття законодавчих актів, які суперечать конституційним засадам у сфері соціального захисту, реальні економічні можливості держави в частині забезпечення державних гарантій права на соціальний захист повинні вирішуватись на етапі законотворчої діяльності, а не у процесі виконання законів.

Чимало проблем правового регулювання реалізації права на соціальний захист, з нашої точки зору, пов'язано з нагальною необхідністю удосконалення чинного законодавства України, приведення нормативів, що закладені у ньому, до європейських стандартів у соціальній сфері, відсутністю єдиної термінології у системі нормативно-правових актів у соціальній сфері, що руйнує її узгодженість та ускладнює правозастосування.

О. Піщуліна зазначає, що попри існування системи мінімальних соціальних стандартів в Україні та поступове підвищення існуючих, діюча в Україні система державних соціальних стандартів не є цілісною і поки що не зорієнтована на конституційні норми, не забезпечує урахування міжнародних норм в галузі застосування соціальних стандартів. Діючі на

сьогодні соціальні стандарти далекі від сучасних економічних реалій та застосовуються без урахування економічних можливостей держави [13].

У цьому контексті, перш за все, звернемо увагу на аналіз положень Закону України «Про прожитковий мінімум» від 15 липня 1999 р., частини перша та друга статті 1 якого містять поняття базового соціального стандарту – «прожитковий мінімум», який визначається як «вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості» та встановлюють диференційований підхід до його визначення стосовно основних соціальних і демографічних груп населення.

Згідно з частиною першою статті 3 цього Закону набори продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг для основних соціальних і демографічних груп населення мають переглядатися не рідше одного разу на п'ять років [8]. Однак, теперішні його розрахунки здійснюються на застарілій методиці, виходячи з наборів продуктів харчування, мінімальних наборів непродовольчих товарів та послуг, затверджених наразі чинною Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 14 квітня 2000 р. «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» [15], що, на нашу думку, є однією з причин недостатнього рівня прожиткового мінімуму.

До речі, Окружний адміністративний суд м. Києва своєю постановою від 17 вересня 2015 р. визнав протиправними дії Кабінету Міністрів України щодо встановлення розміру прожиткового мінімуму в Україні на 2015 р. без проведення й урахування результатів перегляду вмісту наборів непродовольчих товарів, продуктів харчування та послуг для основних соціально-демографічних груп населення та визнав протиправною бездіяльність Кабінету Міністрів України в частині невжиття заходів для встановлення прожиткового мінімуму в Україні на 2015 р. у порядку та на підставі положень Закону України «Про прожитковий мінімум» [16].

Дійсно, за словами деяких дослідників, величина прожиткового мінімуму в нашій країні затверджується не на підставі результатів науково-громадської експертизи, а з урахуванням фінансових можливостей державного бюджету, тому не враховує низки життєво необхідних витрат, включення яких у прожитковий мінімум відповідає принципам його формування, закріпленим в Законі України «Про прожитковий мінімум», а також міжнародним стандартам, визначеним Конвенцією Міжнародної організації праці про основні цілі та норми соціальної політики № 117, ухваленої на 46-й сесії Генеральної конференції Міжнародної організації праці 22 червня 1962 р. у м. Женеві, яка, до речі, ратифікована Україною лише 16 вересня 2015 р. [13; 26, с. 65; 9].

Чимало правових суперечностей з означеного питання науковці пов'язують і з існуванням у законодавстві України термінів, близьких за значенням до терміну «прожитковий мінімум». Це стосується дефініції «межа малозабезпеченості», яка у статті 1 Закону України «Про межу малозабезпеченості» від 4 жовтня 1994 р. визначається як «величина середньодушового сукупного доходу, який забезпечує непрацездатному громадянину споживання товарів і послуг на мінімальному рівні, встановленому законодавством» [7], та фактично втратила свій сенс, оскільки мінімальне споживання товарів та послуг умовно сягнуло позначки достатнього споживання, про що свідчить стаття 1 Закону України «Про прожитковий мінімум», у світлі прийняття якого не достатньо переконливою видається й доцільність чинності даного закону [24, с. 842–843].

Негативною вітчизняною практикою у сфері соціального захисту є й наявність іншого вагомого показника – «рівень забезпечення прожиткового мінімуму», який визначається як реальний державний соціальний стандарт, що слугує критерієм для визначення особи нужденною. Щорічно цей мінімум закріплюється у законі про Державний бюджет та використовується для призначення державних соціальних допомог, однак передбачає надання соціальних допомог у розмірах, що значно нижчі від встановленої законодавством вартісної величини прожиткового мінімуму [22, с. 240].

Практично одногосно дослідники схилиються до того, що існує нагальна потреба вилучення показника «рівень забезпечення прожиткового мінімуму» як критерію визначення розміру соціальних допомог із законодавства України, оскільки останній не ґрунтується на соціальних нормативах, а отже не може гарантувати людині споживання матеріальних благ та послуг навіть на мінімально необхідному для забезпечення її життєдіяльності рівні, тобто не відповідає Конституції України [13; 24, с. 843; 1, с. 9].

Ряд науковців наголошують на необхідності введення до законодавства України понять «мінімальний споживчий бюджет» [10, с. 7], «максимальні, раціональні і мінімальні норми та нормативи» [4, с. 6], «соціальний мінімум» [19, с. 114–115], оскільки вважають, що прожитковий мінімум не є соціальним стандартом.

З нашої точки зору, введення у законодавство України у сфері соціального захисту нових дефініцій тотожного змісту навряд чи виправить ситуацію, що склалася, натомість може призвести до виникнення ще більшої неузгодженості понятійно-категоріального апарату. Більш доцільним вбачається приведення закріпленого у Законі України «Про прожитковий мінімум» соціального стандарту «прожитковий мінімум» до рівня європейських стандартів у сфері соціального захисту, що можливо досягнути шляхом перегляду нормативно-правової бази з питань його обчислення та запровадження нових методик розрахунку.

Окрім того, вважаємо за доцільне підтримати наукові пропозиції щодо необхідності внесення змін до Закону України «Про прожитковий мінімум» від 15 липня 1999 р. у частині адаптування його положень до ринкових умов та приведення до європейських правових стандартів у цій сфері, визнання таким, що втратив чинність Закону України «Про межу малозабезпеченості» від 4 жовтня 1994 р. та вилучення з нормативно-правового обігу терміну «рівень забезпечення прожиткового мінімуму» як такого, що не відповідає Конституції України.

Більшість дослідників у своїх наукових працях звертають увагу на безсистемність та хаотичність у формуванні чималого масиву нормативно-правових актів у сфері соціального захисту та актуалізують необхідність його систематизації [24, с. 842; 2, с. 29; 17, с. 26; 3, с. 109; 28; 20].

Разом із тим, однастайність наукового товариства стосовно цього питання зовсім не означає єдності доктринальних підходів до його вирішення, навіть у питанні його назви.

Так, А. Скоробагатько та Н. Галіцина вважають, що кодифікаційним актом у сфері соціального захисту має стати Соціальний кодекс [5; 23, с. 479], а на думку О. Тищенка, побоювання стосовно перетворення Соціального кодексу на безсистемну збірку соціально-забезпечувальних норм не є безпідставними, про що свідчать практичні спроби кодифікації соціального законодавства, які можна спостерігати нині в Україні. Як це вбачається із проекту Соціального кодексу від 15 лютого 2013 р. № 2311, у документі відсутній чіткий системний підхід щодо поділу на загальну та спеціальну частини [29, с. 66–67].

За словами Т. Прокопової, Українській державі потрібен акт, який зафіксував би єдність і завершення створення системи законодавства про соціальне забезпечення та страхування саме як підсумовуючий документ. Таким актом має стати якісно новий законодавчий акт – Кодекс про соціальне страхування та забезпечення громадян [18, с. 326], а І. Ярошенко вважає, що документом, який сприятиме узгодженню правових норм у вказаній сфері має стати Кодекс соціального захисту [31, с. 7].

Відповідно до позицій деяких вітчизняних науковців процесу ефективної систематизації соціально-забезпечувального законодавства України навряд чи сприятиме створення занадто громіздкого збірника законів. Тому, на думку О. Москаленко, кодифікацію соціально-забезпечувального законодавства варто здійснювати залежно від організаційно-правової форми соціального забезпечення [12, с. 326], а на думку О. Тищенка, процес систематизації соціально-забезпечувального законодавства у формі кодифікації як тенденція, спрямована на перспективу, повинен базуватися на інкорпораційних заходах, які варто розглядати як передумову, перші кроки до кодифікації. За його словами, найвдалішим при кодифікації соціально-забезпечувального законодавства стане застосування підгалузевого підходу, у зв'язку із чим вчений пропонує розпочинати її зі створення проекту Пенсійного кодексу України [28, с. 152–154].

Ми, своєю чергою, повністю погоджуємося з думкою про необхідність систематизації значного масиву нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію конституційного права громадян на соціальний захист, шляхом їх кодифікації, що дозволить вирішити широкий спектр завдань у сфері правотворчості та правозастосування: підвищити ефективність нормотворчої діяльності та якість нормативно-правових актів; забезпечити поступальний розвиток законодавства; створити єдиний інформаційно-правовий простір у цій сфері тощо.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що на сьогодні законодавство України у сфері соціального захисту налічує чималу кількість проблем, пов'язаних із недосконалістю існуючої нормативно-правової бази у цій сфері, а саме: наявність законодавчих актів, що суперечать конституційним засадам у сфері соціального захисту; невідповідність нормативів та термінів, що закладені у національному законодавстві про соціальний захист, сучасним європейським стандартам у соціальній сфері; хаотичність та несистематизованість законодавчого масиву тощо. Усі ці проблеми потребують свого негайного вирішення.

Список використаних джерел:

1. Андрієнко І. С. Правове регулювання державних соціальних допомог малозабезпеченим особам в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / І. С. Андрієнко. – Львів, 2010. – 16 с.
2. Болотіна Н. Б. Право соціального забезпечення України: системно-структурний аналіз / Н. Б. Болотіна // Право України. – 2001. – № 5. – С. 24–29.
3. Ботьбот А. В. Конституційно-правові засади соціального захисту в Україні та проблеми їх реалізації / А. В. Ботьбот // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – Вип. 52. – С. 105–111.
4. Бондарева Э. С. Социальные стандарты по трудовому праву и праву социального обеспечения : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Э. С. Бондарева. – Москва, 2008. – 26 с.
5. Галіцина Н. В. Проблеми систематизації джерел соціального права та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс] / Н. В. Галіцина // Юридичний науковий електронний журнал. – 2015. – № 6 – С. 108–112. – Режим доступу: http://lsei.org.ua/6_2015/31.pdf
6. Дмитренко Ю. Соціальний захист без гарантій його реалізації – фікція / Ю. Дмитренко // Віче. – 2004 – № 4. – С. 62–66.
7. Про межу малозабезпеченості: Закон України від 04.10.1994 р. № 190/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/190/94-%D0%B2%D1%80>
8. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966-14>
9. Про ратифікацію Конвенції Міжнародної Організації Праці про основні цілі та норми соціальної політики № 117: Закон України від 16.09.2015 р. № 692-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/692-19>
10. Кожевников Д. Е. Государственная социальная помощь малоимущим гражданам: правовые вопросы : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Д. Е. Кожевников. – Екатеринбург, 2010. – 26 с.
11. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
12. Москаленко О. В. Основні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування в умовах ринкової економіки : монографія / О. В. Москаленко. – Х. : Юрайт, 2012. – 400 с.
13. Піщуліна О. Щодо зміни підходів до формування соціальних стандартів в Україні [Електронний ресурс] / О. Піщуліна – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/Desember/13.htm>
14. Плахотнюк Н. Г. Соціальні гарантії прав людини та економічні можливості держави / Н. Г. Плахотнюк // Вісник НАДУ. – 2013 – № 3. – С. 77–85.

15. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення: Постанова Кабінету Міністрів України № 656 від 14.04.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/656-2000-%D0%BF>

16. Постанова Окружного адміністративного суду м. Києва від 17.09.2015 р. по справі № 826/6362/15 // Єдиний державний реєстр судових рішень України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cons.parus.ua/doc_view.asp?rnx=09UY1494076c08fc8137579e5f5d4e1644d38

17. Прилипко С. М. Предмет права соціального забезпечення : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.05 / С. М. Прилипко. – Х., 2007. – 47 с.

18. Прокопова Т. С. Деякі питання законодавства про соціальне забезпечення та страхування / Т. С. Прокопова // Концепція розвитку законодавства України : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, травень 1996 р.). – К. : Ін-т зак-ва ВРУ, 1996. – С. 324–326.

19. Прудов Ю. Законодавчо-правові проблеми вдосконалення соціальних стандартів / Ю. Прудов // Право України. – 2007. – № 2. – С. 112–117.

20. Рудик В. Про проблемні питання нормативного гарантування права на соціальний захист. / В. Рудик // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 9. – С. 37–39.

21. Рудик В. Щодо питання про конституційні гарантії права людини та соціальний захист. / В. Рудик // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 6. – С. 25–28.

22. Синчук С. М. Гарантування гідного рівня життя особи у сфері соціального забезпечення / С. М. Синчук // Вісник Львівського державного університету. Серія Юридична. – 2011. – Вип. 52. – С. 234–242.

23. Скоробагатько А. В. Деякі фактори щодо кодифікації законодавства України про соціальне забезпечення / А. В. Скоробагатько // Право та економіка: генезис, сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 30 травня 2008 р.). – О. : Астропринт, 2008. – С. 477–481.

24. Сокол М. В. Прожитковий мінімум та його значення у формуванні якісної системи соціальних стандартів / М. В. Сокол // Форум права – 2012. – № 4. – С. 841–846.

25. Справа про соціальні гарантії громадян : Рішення Конституційного Суду України № 6-рп/ 2007 від 09.07.2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0a6p710-07>

26. Тарасенко В. С. Деякі особливості визначення прожиткового мінімуму для дітей / В. С. Тарасенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки – 2015. – Вип. 5. Том 2. – С. 63–66.

27. Тищенко О. В. Проблема правового регулювання державних соціальних допомог в Україні / О. В. Тищенко // Право і суспільство. – 2015. – № 5 (частина 2). – С. 29–34.

28. Тищенко О. В. Проблеми вдосконалення соціально-забезпечувального законодавства України / О. В. Тищенко // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 2. – С. 151–154.

29. Тищенко О. В. Систематизація соціально-забезпечувального законодавства України / О. В. Тищенко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадського. Серия «Юридические науки». – 2013. – Т. 26 (65). – № 2-2. – С. 65–70.

30. Чутчева О. Г. Дія соціально-забезпечувального законодавства: проблеми теорії та практики / О. Г. Чутчева // Держава і право. – 2010 – № 47. – С. 323–330.

31. Ярошенко І. С. Організаційно-правові форми соціального захисту людини і громадянина в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / І. С. Ярошенко. – К., 2006. – 20 с.

** Булкат Людмила Миколаївна – аспірантка Інституту законодавства Верховної Ради України.*